
ДИДАКТИКА ТА МЕТОДИКА

УДК 378.14

Анна Бреславська

**ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ДОЗВІЛЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ
ПОЗААУДИТОРНОЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

В статті автор розкриває питання формування культури дозвілля студентів засобами проектної діяльності в позааудиторній роботі. Досліджується процес формування культури дозвілля студентів педагогічних інститутів. Окреслюються властивості проектної діяльності в умовах поза аудиторної роботи та готовність студентів та викладачів до проектної позааудиторної діяльності.

Ключові слова: культура, дозвілля, вільний час, позааудиторна робота, проектна діяльність.

Світовий досвід свідчить, що багато країн досягли соціально-економічного прогресу за рахунок пріоритетного розвитку системи освіти і соціального виховання, яка забезпечила соціальний розвиток молодого покоління, постійне зростання духовного і матеріального багатства суспільства.

Студентство як найбільш освічена і соціально активна макрогрупа молоді, особливо гостро відчуває зміни, які відбуваються в житті суспільства. Внаслідок відомих інноваційних і деструктивних тенденцій в суспільному розвитку відбувається зростання прагматизму та індивідуалізму у молоді і студентства.

Проблеми молоді та молодіжного дозвілля в Україні активно досліджують І. Бекешкіна, Л. Виговський, М. Головатий, Е. Головаха, В. Оссовський, В. Перебенесюк, Н. Прозур, Л. Яковенко. Саме завдяки працям цих вчених-соціологів, а також російських учених С. Іконнікової, В. Патрушева, В. Тріодіна, Р. Шпакової та ін. у звичний науковий обіг увійшли поняття «неробочий час», «вільний час», «суспільно-необхідний вільний час».

Стильові та структурні особливості вільного часу знайшли відображення в дослідженнях Ф. Виданова, В. Дімова, І. Євтеєвої, Л. Когана, В. Пічі, А. Щавель. Над проблемами функціонування молодіжної субкультури і культурної соціалізації молоді працюють такі вчені як І. Андрєєва, Н. Голубкова, Н. Литовська, Л. Швидка [7].

Метою означеної статті є обґрунтування моделі формування культури дозвілля студентів засобами позааудиторної проектної діяльності.

В цих суперечливих умовах виховання культури дозвілля стає затребуваним на всіх рівнях суспільного життя. Саме виховання культури дозвілля може й повинно робити сьогодні свій ефективний вплив на формування у молодого покоління духовних цінностей і ідеалів, індивідуального і суспільного світогляду, поведінкових стереотипів і конкретних вчинків.

З метою підвищення ефективності формування культури дозвілля студентів в позааудиторній діяльності нами була розроблена педагогічна модель формування у них умінь і навичок проектної діяльності. Отримані результати дослідження структури і змісту вільного часу студентів виявили проблему, що полягає в тому, що вони використовують лише незначну частину культурно-розвиваючого потенціалу дозвіллевого середовища внаслідок низького рівня культури використання ними свого вільного часу. Широкі організаційно-педагогічні ресурси ВНЗ багато в чому залишаються незатребуваними.

Модель є педагогічною системою по формуванню особистих якостей, професійних знань, умінь і навичок у процесі позааудиторної дозвіллевої діяльності. Модель формування культури дозвілля студентів засобами позааудиторної проектної діяльності включає:

а) Чинники формування культури дозвілля студентів :

– чинники, що характеризують розвиток індивідуальних особливостей (рівень соціальної і етичної зрілості, правосвідомості, індивідуально-особистого розвитку);

– чинники, що роблять педагогічний вплив на процес формування культури дозвілля студентів (концепція виховної роботи ВНЗ, наявність інституту кураторів, системи соціально-культурної діяльності, педагогічний і психологічний моніторинг культурно-освітнього процесу, особистісно-орієнтований підхід до студентів);

– чинники, пов'язані з ресурсним забезпеченням позааудиторної діяльності студентів.

б) Принципи формування культури дозвілля студентів

– принцип активно-діяльнісного підходу, що проявляється в розвитку самодіяльності і саморозвитку особистості;

– принцип соціально-направленої дії;

– принцип інтеграції різних форм і видів проектної діяльності;

– принцип індивідуалізації змісту і форм проектної діяльності, що припускає стимулювання проявів суб'єктності особистості;

– принцип «паралельної дії» формування культури дозвілля студентів в навчально-освітньому процесі і соціально-культурній діяльності.

в) Умови формування культури дозвілля студентів:

– створення, розвивального середовища, стимулюючого проектну діяльність студентів;

- відкритість соціокультурного простору університету суспільству, його мобільність, швидка реакція на зовнішні процеси, наявність зв'язків з різними соціальними структурами;

- залучення студентів до соціально-культурної діяльності .

г) Критерії сформованості культури дозвілля студентів:

- професійне і ціннісне самовизначення особистості, що детермінує вибір напрямів діяльності і середовища самореалізації;

- вихідні параметри діяльності особистості, що полягають у набутті додаткових компетенцій в моделях поведінки;

- ступінь реалізації особистого потенціалу, що характеризується адекватною самооцінкою, стійкою мотивацією, сформованістю інтересів, позитивним емоційним станом, здібністю до самоконтролю і самостійності, потребою до творчості і саморозвитку;

- ступінь інформованості про напрями, форми і зміст дозвіллевої діяльності у вузі;

- ступінь інтеграції особистості в соціуму, що виражається в засвоєнні особистістю цінностей і норм, що культивуються університетом, її активною участю в соціально-культурній діяльності, ініціативністю.

Сенс цієї ідеї полягає в тому, щоб сформовані якості особистості, направлені на культурно-творче освоєння духовно-культурних цінностей в умовах дозвілля, сприяли підвищенню культури дозвілля, а також в процесі дозвіллевої взаємодії сприяли б створенню виховного середовища навколо себе і тим самим педагогізації дозвіллевої взаємодії, а також професійної готовності до педагогічної діяльності в дозвіллевій сфері.

Реалізація моделі припускає узгодженість усієї сукупності основоположних елементів єдиної цілісної структури: вивчення й аналіз проблемних тенденцій, суперечностей студентського дозвілля; визначення організаційно-педагогічних умов, засобів, методів, змісту позааудиторної роботи зі студентами; дослідно-експериментальна перевірка їх ефективності і аналіз отриманих результатів.

Системоутворюючі елементи моделі враховують наступні умови:

- специфічні вимоги професійної педагогічної діяльності у сфері дозвілля;

- об'єктивні обставини навчально-виховного процесу, які складаються з можливостей матеріально-технічної і методичної бази навчального закладу;

- дотримання основоположних дидактичних принципів формування змісту навчання і тактики виховання;

- поетапний контроль в процесі підготовки, всебічний аналіз результатів за підсумками реалізації: визначення показників ефективності, нових можливостей реалізації і вдосконалення.

При конструюванні основних компонентів моделі ми виходили з того, що процес розвитку умінь і навичок педагогічної діяльності повинен

відповідати наступним методологічним принципам, а саме: гуманітаризації, психологізації, культурологізації, технологізації позааудиторної роботи зі студентами; необхідна також наявність розвиваючого потенціалу, ціннісно-орієнтаційна установка на саморозвиток і самоактуалізацію; доступність знань, що полягає у врахуванні духовного, емоційного, фізичного рівня розвитку студентів; індивідуальний і діяльнісний підхід, реалізований в індивідуальних творчих, пошукових, дослідницьких, проектних завданнях для самостійної діяльності; зв'язок теорії і практики.

При розробці педагогічної моделі були зроблені ряд послідовних і взаємозв'язаних кроків:

- Встановлення цілей моделювання. Концептуальне обґрунтування моделі, яке включає методологічні, соціально-педагогічні основи, педагогічні закономірності, дидактичні принципи і вимоги.
- Моделювання виховної системи, визначення організаційно-педагогічних умов її реалізації, що включає: програмно-методичні, науково-технічні, управлінські і ін.
- Побудова інноваційної моделі, що включає структуру, зміст, особливості і умови застосування.
- Реалізація моделі, що передбачає її впровадження в загальний учбово-виховний процес.
- За наслідками реалізації моделі визначаються параметри, що включають показники ефективності: умови досягнення поставлених цілей, використані методи і засоби, динаміка зростання значущих показників, нові можливості реалізації і вдосконалення.

Впровадження розробленої моделі передбачалося як конструювання нового досвіду в умовах педагогічного експерименту. Поставлені завдання повинні були вирішуватися через організацію самостійної діяльності з оволодіння теоретичним матеріалом на базі курсу за вибором «Технологія організації проектної діяльності». Курс направлений на формування у студентів теоретичних і практичних знань і умінь, необхідних для ефективної педагогічно доцільної організації дозвілленої діяльності на основі застосування проектної технології. А також застосування на практиці отриманих знань, сформованих умінь і навичок.

Використовуючи даний курс за вибором у навчально-виховній роботі, нам належало вирішити наступні завдання: здійснити підготовку до педагогічної діяльності; практично застосувати сформовані уміння і навички в процесі організації позааудиторної діяльності; описати психолого-педагогічні умови, стимулюючі зростання готовності до педагогічної проектної діяльності; виявити механізми становлення і розвитку готовності до вказаної діяльності.

Аналізуючи види діяльності людини, до яких відносяться практико-перетворююча, пізнавальна, комунікативна, ціннісно-орієнтаційна,

художня, як джерело формування змісту освіти, ми прийшли до висновку, що для розвитку таких значущих для майбутнього педагога якостей, як творча активність, товариськість, ідейність, організаторські здібності, естетичний смак, в змісті практичної підготовки повинен бути представлений весь спектр видів людської діяльності.

Специфіка педагогічної діяльності визначає специфіку організації навчального процесу. Неодмінною умовою підготовки студентів є їх досвід самостійної роботи в процесі навчання. Цим обумовлена відмова від традиційної позиції у взаємодії викладачів і студентів, перехід до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, в якій викладач виступає в ролі того, що актуалізує власні освітні прагнення студента [1].

Серед різних освітніх технологій, що впроваджуються в практику вищої педагогічної освіти, особливого інтересу (з погляду процесу підготовки студентів до педагогічної діяльності) заслуговують інтерактивні, особисто-орієнтовані технології, які передбачають пріоритет суб'єктно-сміслового навчання в порівнянні з об'єктно-інформаційним, тобто використання комунікативних ситуацій, ігрового моделювання, педагогічної імпровізації, елементів театральної педагогіки.

Дослідно-експериментальна перевірка ефективності запропонованої моделі, направленої на формування у студентів умінь і навичок педагогічної діяльності, придбання ними досвіду організації проектної діяльності, здійснювалася відповідно до критерію затребуваності отриманих теоретичних і практичних знань, умінь і навичок за наслідками вивчення курсу за вибором «Технологія організації проектної діяльності»). А також по критерію дієвості створених організаційно-педагогічних умов, ефективності використаних методів і засобів в плані реалізації поставлених навчально-виховних завдань за підсумками проведення проектів, де студенти змогли б проявити на практиці набуті вміння і навички.

Виявлення рівня теоретичної підготовленості (когнітивний критерій готовності до педагогічної діяльності) припускало форму звітності. Засвоєні студентами теоретичні знання дозволили розширити їх уявлення про основні закономірності організації культурно-дозвілєвої діяльності в молодіжному середовищі як педагогічного процесу, а також сприяли освоєнню слухачами практичних умінь і навичок педагогічної діяльності.

Дослідження практичної підготовленості студентів проводилося в процесі їх підготовки до творчого проекту, виходячи з мотиваційно-ціннісного (суб'єктивно-ціннісна орієнтація), процесуального (володіння операційними вміннями і навичками) і оцінного (самоаналіз) для рефлексії критеріїв готовності до педагогічної діяльності і здійснювалося у декілька етапів: початковий, проміжний і контрольний (творчий проект). Оцінка тих або інших якостей здійснювалася за п'ятибальною системою.

За результатами аналізу оцінного компонента для рефлексії готовності до проектної діяльності, студенти показали стійку позитивну

мотивацію на творче вдосконалення всіх компонентів проектної діяльності, вміння адекватно оцінювати знання, здатність проектувати форми культурно-дозвілєвої діяльності на основі самоаналізу.

Отримані в ході дослідно-експериментальної роботи кількісні і якісні показники дозволили здійснити різносторонній аналіз ефективності використовуваних технологій, методів, засобів, а також достовірності організаційно-педагогічних умов розробки і реалізації пропонованої педагогічної моделі, які можна охарактеризувати таким чином:

– відносячись до дозвілєвої діяльності як до однієї з найважливіших сфер реалізації сутнісних сил людини, що має великий виховний потенціал і усвідомлюючи важливість раціонального регулювання свого вільного часу, молода людина, стикаючись з культурними цінностями і педагогічним досвідом, накопиченими в цій галузі, засвоює і творчо перетворює їх, підвищуючи тим самим не лише свій духовно-культурний і професійний рівень, але і при взаємодії з іншими людьми створює виховне середовище навколо себе;

– озброєння студентів теоретичними знаннями про специфіку виховного процесу в дозвілєвій сфері, суті і технологічних особливостях різних видів дозвілєвих взаємодій з використанням засобів і методів сприяє формуванню і розвитку особисто професійної мотивації до педагогічної діяльності;

– сформовані в процесі практичної підготовки уміння і навички розробки і реалізації культурно-дозвілєвих проектів і організаційно-педагогічні якості позитивно впливають на професійно значущі якості особистості майбутнього педагога, необхідні для ефективної, педагогічно доцільної організації позакласної діяльності;

– уміння дати оцінку своєму творчому самопочуттю, співвідношення своїх професійних і особових якостей із специфічними умовами і особливостями педагогічної діяльності, уміння прогнозувати майбутню діяльність на основі оцінки досягнутих результатів дозволяють максимально ефективно вирішувати виховні завдання в процесі проектної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойчев І. І. Щодо діагностики дозвілєвої культури майбутніх фахівців / І. І. Бойчев // Проблеми соціалізації майбутніх фахівців у контексті вимог Болонського процесу : науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. – Спецвипуск. – Одеса, 2004. – С. 23–28.
2. Голік О. Б. Підготовчий етап формування готовності майбутніх вчителів до організації позакласної дозвілєвої діяльності / О. Б. Голік // Збірник наукових праць «Педагогіка і психологія. Формування творчої особистості: проблеми і пошуки. – 2007. –

- Вип. 42. – С. 138–145.
3. Гендер і етнічність. Україна перед європейським вибором / [упоряд. М. Скорик]. – Київ : Програма розвитку ООН в Україні, 2006. – 49 с.
  4. Педагогіка : учеб. посіб. для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов ; [под ред. В. А. Слостенина]. – М. : Академия, 2002. – 576 с.
  5. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / І. В. Петрова // Київський національний ун-т культури і мистецтв ; Український центр культурних досліджень. – К. : Кондор, 2005. – 406 с.
  6. Харченко С. Я. Організація вільного часу школярів : [навч.-метод. посібник] / Харченко С. Я., Белецька І. В., Гаміна Т. С. – Луганськ : Альма-матер, 2007. – 304 с.
  7. Цимбалюк Н. М. Організація та методика культурно-дозвілдової діяльності : навч. посіб. для вищих навч. закл. Культури. – Ч. 1 : Теоретичні основи культурно-дозвілдової діяльності / Наталія Миколаївна Цимбалюк. – К., 2000. – 143 с.